

PROPAGANDA FACE ISTORIE: EVENIMENTELE DIN 1992 ÎN MANUALUL DE ISTORIE DIN ȘCOLILE TRANSNISTRENE

Sergiu MUSTEATĂ,

Profesor universitar, doctor habilitat,
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din
Chișinău

email: sergiu_musteata@yahoo.com

Și-a susținut doctoratul la Facultatea de Istorie a „Al.I. Cuza”, Iași, România în 1999, abilitarea la Universitatea „Ovidius” din Constanța, România în 2017 și teza de doctor habilitat la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău în anul 2021.

A realizat mai multe stagii de cercetare în SUA (bursier Fulbright la Universitatea din Maryland, Universitatea din California Berkeley și Universitatea Stanford), Germania (bursier al Programului DAAD și al Fundației Humboldt la universitățile Bonn, Freiburg și Braunschweig), Ungaria (bursier OSI la Central European University), Suedia (bursier al Institutului Suedez în Campus Gotland, Universitatea Uppsala), Polonia (Thesaurus Poloniae Fellowship, International Cultural Centre, Krakow) etc.

Este autor a 9 monografii, a peste 300 de publicații științifice, redactor a peste 30 de cărți și redactor-șef al revistei PLURAL. History. Culture. Society.

Principalele interese academice sunt Istoria și Arheologia Europei de est; Conservarea patrimoniului cultural și Analiza manualelor de istorie.

Introducere

Construcția statală a Republicii Moldova este un proces – încă neîncheiat – anevoios, care se confruntă încă din anul 1990 cu două curente separatiste: unul la Comrat, iar altul la Tiraspol,

fenomene catalogate de unii cercetători drept „regionalism politizat”¹. Dacă în primul caz conflictul a fost gestionabil pe cale pașnică, în cel de-al doilea caz, lucrurile au evoluat până la confruntări militare. Astfel, în timp ce conducerea Republicii Moldova depunea eforturi pentru a se înscrie în comunitatea internațională, forțele separatiste de pe malul stâng al Nistrului, încurajate de politicieni de la Moscova, pregăteau scenariul provocărilor militare.

La 1 martie 1992, ora 22.00, Secția raională de poliție din Dubăsari a fost anunțată despre încăierarea dintre niște tineri în zona Fabricii de Confecții. Cei trei colaboratori ai secției de poliție sosiți la locul incidentului au fost atacați de gardiști și cazaci. În cadrul ciocnirii o căpetenie a cazacilor a fost rănită mortal. La ora 2.00 a zilei de 2 martie, cazacii și gardiștii au atacat Secția de poliție Dubăsari, arestând 34 de polițiști. Până în dimineața zilei de 2 martie, pe toate podurile

¹ Pål Kolsto, Andrei Malgin, „The Transnistrian Republic: a case of politicized regionalism”, *Nationalities Papers*, Vol. 26. No. 1, 1998, 103-127.

de peste Nistru au fost instalate posturi de control ale gardiștilor transnistreni. În câteva zile conflictul s-a extins în mai multe localități: Coșnița, Cocieri, Pohrebea, Doroțcaia, Speia, Tocmagiu, Mălăiești ș.a. În perioada martie-iulie 1992, are loc *conflictul militar* de pe Nistru. La acel moment, pe teritoriul Republicii Moldova mai staționa un contingent de 36 de garnizoane alcătuite din peste

30 de mii de soldați ai fostei Armate Sovietice. În dotarea Armatei a 14-a intrau 120 de tancuri de luptă, 166 de vehicule blindate, 129 de

piese de artilerie, 6 vehicule blindate lansatoare de poduri, 9 elicoptere de luptă, 36 de lansatoare de rachete antitanc și cca 50 de mii de arme automate². Din start, era clar că conflictul din Transnistria poartă un caracter transnațional³, devenind un subiect de securitate europeană⁴.

La 22 iulie 1992, Senatorul american Larry Pressler declara că „singura metodă de a realiza pacea în Moldova și de a preveni un conflict asemănător în Țările Baltice este ca armata rusă să se declare neutră și să părăsească imediat aceste țări străine pe care încă le ocupă”. Pe parcursul lunii martie, din regiunea Rostov vin în Transnistria cca 1000 de cazaci și mercenari, care participă la conflictul militar de partea separatiștilor.

Liderii de atunci încearcă să se justifice în interviurile sau memoriile publicate în ultimii ani, afirmând că nu au fost pregătiți, nu au avut resurse etc. Atunci ne întrebăm de ce au căzut pradă provocărilor separatiștilor și s-au implicat într-un conflict militar, fără a ști capacitatea și posibilitățile reale ale statului? Ex-președintele M. Snegur recunoaștea într-un interviu în anul 2012 că pentru susținerea logistică acordată de România, Republica Moldova a plătit cu un avion MIG-29⁵, iar fostul premier A. Sangheli spune și mai clar: că s-au achitat „cu România pentru armamentul primit în timpul războiului de pe

² Chiril Levință, „Conducerea militară în războiul pentru independența Republicii Moldova”, *Cugetul*, nr. 3-4, 1993, 54-60.

³ Stuart J. Kaufman, Stephen R. Bowers, „Transnational Dimensions of the Transnistrian Conflict”, *Nationalities Papers*, Vol. 26, No. 1, 1998, 129-146.

⁴ W. Alejandro Sanchez, „The «Frozen» Southeast: How the Moldova-Transnistria Question has become a European Geo-security issue”, *Journal of Slavic Military Studies*, 22, 2009, 153-176.

⁵ Intervi: „Mircea Snegur, „Ne-am achitat cu România cu un MIG-29”. *Timpul*, 14 octombrie 2011, <http://www.timpul.md/articol/mircea-snegur-ne-am-achitat-cu-romania-cu-un-mig-29-27872.html> (accesat: 18.02.2012).

Nistru”⁶. Unii combatanți recunosc inferioritatea forțelor armate moldovenești față de cele separatiste, menționând că „ei aveau în spate Armata a 14-a și puteau să ne împingă până la Prut...”⁷.

A. Sangheli consideră că „conflictul a putut fi evitat în 1989, când transnistrenii cereau

statut de zonă economică liberă. Dacă parlamentul ar fi acceptat, cred că nu se ajungea la toate astea. Dar o crăpat în altă parte... Când o crăpat Pribaltica, unde s-au retras forțele de acolo? Aici, la noi. Nu vreau să spun că n-am fost capabili, dar n-am avut practica necesară. Cu atât mai mult, cu cât era armata rusă aici, era și Găgăuzia – un focar poate și mai periculos ca Transnistria la vremea aceea...

Comuniștii, când au fost la putere, au avut dreptul constituțional să rezolve problema. Nu trebuia să se strângă trei, ca astăzi, și să voteze. Voronin a avut marea posibilitate de a rezolva conflictul, dar lui, probabil, nu i-a ajuns caracter...”⁸. De aceeași părere sunt și unii combatanți care susțin că „Acel război se putea de evitat. Vina o poartă politicienii de atunci, fiindcă în anul 1991 Transnistria era controlată de organele statale. Până la provocarea de la 13 decembrie de la Dubăsari socot că a fost o operațiune negândită și ne-am ales cu patru morți, cu invalizi, cu lacrimi”⁹.

Anul 1992 a fost pentru Republica Moldova anul marilor încercări: pe de o parte, a înregistrat succese în procesul de integrare în structurile internaționale, iar, pe de altă parte, a trebuit să lupte cu forțele secesioniste și să-și apere integritatea teritorială. În 1992, PIB-ul s-a redus cu 57,1% în comparație cu anul 1989, salariul a scăzut cu 64,4% comparativ cu 1989, iar inflația a atins cota de 1.276,4%. Căderea economiei Republicii Moldova în 1992 s-a datorat în mare măsură războiului de pe Nistru.

⁶ „Cine ne-a făcut cei mai săraci din Europa”, *Timpul*, 13 ianuarie 2012, <http://www.timpul.md/articol/cine-ne-a-facut-cei-mai-saraci-din-europa-30257.html> (accesat: 18.02.2012).

⁷ Interviu: „Dumitru Mavrodî, fost combatant în războiul de la Nistru: „Am înghețat toți locului și așteptam explozia...”, *Timpul*, 17 februarie 2012, <http://www.timpul.md/articol/dumitru-mavrodi-fost-combatant-in-razboiul-de-la-nistru-am-inghetat-toti-locului-si-asteptam-explozia%E2%80%A6-31514.html> (accesat: 17.02.2012).

⁸ „Premierul RM în anii 1992-1997, Andrei Sangheli: «Comuniștii nu s-or mai întoarce la putere», *Timpul*, 23 august 2011, <http://www.timpul.md/articol/premierul-rm-in-anii-1992-1997-andrei-sangheli-comunistii-nu-s-or-mai-intoarce-la-putere-26427.html> (accesat: 18.02.2012).

⁹ Valeriu Lapșin, „Oameni și istorie: 20 de ani după conflictul transnistrean. La sfârșit de săptămână cu Valentina Ursu și participanți la războiul civil de pe Nistru”. 25 februarie 2012, *Radio Europa Liberă*, <http://www.europalibera.org/content/article/24495769.html> (accesat: 25.02.2012).

Decizia Summitului OSCE de la Istanbul din 1999 privind retragerea trupelor Federației

Ruse de pe teritoriul Republicii Moldova până la finele anului 2002 părea la acel moment o cale optimistă de soluționare a acestui diferend, dar Rusia și-a schimbat rapid poziția și decizia a rămas una formală¹⁰. Chiar și previziunea experților americani din cadrul Conferinței „Resolving Conflicts in The Caucasus and Moldova: Perspectives on Next Steps” de la Washington D.C. din 6-7 mai 2002 că „conflictul din Transnistria este aproape de a fi soluționat” s-a dovedit a fi greșită¹¹. Deși Rusia și-a asumat misiunea menținerii

păcii în zona de conflict și a inițiat convorbiri pentru restabilirea păcii între autoritățile moldovene, ruse, ucrainene și române, ciocnirile militare au continuat până la sfârșitul lui iulie 1992. La întâlnirea șefilor de state din cadrul Organizației Cooperării Economice a Țărilor din Bazinul Mării Negre de la Istanbul din 25 iunie 1992, președinții M. Snegur, B. Elțin, I. Iliescu și L. Kravciuk au adoptat un document oficial privind soluționarea conflictului de pe Nistru, în care se stipula „părțile în conflict”, iar Comisia cvadripartită este trecută la rang de observator.

La 21 iulie 1992 a fost semnată la Moscova de către Mircea Snegur, președintele Republicii Moldova, și Boris Elțin, președintele Rusiei, *Convenția moldo-rusă privind*

reglementarea pașnică a conflictului armat din zona nistreană a R. Moldova, care prevedea încetarea completă a ostilităților și dezangajarea părților aflate în conflict prin crearea unei zone de securitate și crearea unei Comisii Unificate de Control, respectarea cu strictețe a neutralității Armatei a 14-a a Federației Ruse, ridicarea blocadei economice și reîntoarcerea refugiaților la locurile de trai

în localitățile din stânga Nistrului. În acest conflict au fost atestați 802 morți, peste 5 000 de răniți și 108 000 de refugiați. Republica Moldova a înregistrat pierderi economice de peste 12 mlrd ruble (venitul național în 1991 a fost de 15,4 mlrd ruble). Pentru refacerea localităților și obiectivelor distruse era nevoie de 15 mlrd ruble.

¹⁰ *The 1999 OSCE Istanbul summit decisions on Moldova and Georgia: prospects for implementation*, Occasional paper, Woodrow Wilson International Center for Scholars, Kennan Institute; no. 284, Washington D.C.: Kennan Institute, 2002; *Moldova: are the Russian troops really leaving?: hearing before the Commission on Security and Cooperation in Europe*, One Hundred Seventh Congress, first session, September 25, 2001, Washington: U.S. G.P.O.: For sale by the Supt. of Docs., U.S. G.P.O. [Congressional Sales Office], 2001.

¹¹ *Resolving conflicts in the Caucasus and Moldova: perspectives on next steps* [electronic resource], Washington, D.C., National Intelligence Council, 2002, 4.

În contextul conflictului militar este demis guvernul V. Muravschi, fiind desemnat la 1 iulie 1992 în funcția de prim-ministru A. Sangheli (fost secretar al CC al PCM), acesta devenind unul dintre cei mai longevivi prim-miniștri ai Republicii Moldova (1992-1997). Într-un interviu recent, V. Muravschi relatează că pentru soluționarea confruntărilor i-a propus lui I. Smirnov câteva funcții de ministru în guvernul de la Chișinău, dar fără succes¹². Desemnarea lui Andrei Sangheli ca prim-ministru a fost una dintre condițiile „convenției Elțin-Snegur”, care prevedea formarea unui guvern de „conciliere”.

Conflictul de pe Nistru, ca și cele din Georgia, Azerbaidjan etc., este un „small but vicious conflict”¹³. Printre cauzele sale deseori au fost numite și problemele legate de identitatea națională și relațiile interetnice din Republica Moldova:

„În spatele acțiunii respective au stat structurile speciale ale fostei Uniuni Sovietice, care, încă la finele anilor '80 ai secolului trecut, au pus în aplicare scenariile de destabilizare internă a unor republici rebele. Ceea ce nu știm, însă, este dimensiunea implicațiilor coloanei a cincea, infiltrată de securitatea sovietică în organele de decizie militară și politică a Republicii Moldova din acea vreme. Or, fără îndoială, ceea ce s-a întâmplat în toamna anului 1991 – vara anului 1992 nu s-ar fi putut întâmpla decât cu concursul agenților infiltrați de KGB. Ne dăm bine seama că în acea vreme serviciile speciale ale fostei URSS dispuneau de o vastă rețea de agenți de influență în toate organele decizionale din Republica Moldova. Nu încap, de asemenea, nicio îndoială că marile erori comise de Chișinău în perioada conflictului, dar și în perioada precedată și cea urmată de acțiunile militare, s-au produs nu doar din incompetență, ci și din rea-voință... O mare trădare, iată ce a fost, în principiu, conflictul de pe Nistru pentru Republica Moldova. O trădare a cărei dimensiune, din păcate, nu o cunoaștem nici până astăzi... Este curios faptul că în Republica Moldova nu s-a pus niciodată problema anchetării celei mai mari crime înregistrate în scurta ei istorie – conflictul de pe Nistru. Au murit peste 1000 de oameni, au fost răniți peste 4000 de oameni, mii de persoane deplasate, pagube materiale directe și indirecte extrem de importante, prejudicii considerabile aduse imaginii Republicii Moldova în plan politic și economic. Și, în pofida acestui fapt, Chișinăul oficial a evitat timp de 15 ani să lanseze o anchetă a persoanelor care, în perioada conflictului, au avut diferite responsabilități politice și militare...”¹⁴.

¹² „Cine ne-a făcut cei mai săraci din Europa...”.

¹³ Ch. King, *The Black Sea. A History*, New York, Oxford University Press, 2004, 5.

¹⁴ <http://www.parlament.md/news/plenaryrecords/01.03.2007/index.html> (accesat: 17.06.2008)

Implicarea Federației Ruse în acest conflict a fost evidentă de la bun început, iar motivul principal al susținerii forțelor secesioniste a fost expus de înșiși liderii de la Moscova¹⁵. În timpul vizitei sale în Republica Moldova din 20-22 octombrie 2002, Ghenadi Seleznirov, președintele Dumei de Stat, a declarat în parlament că „războiul din 1992 a avut un singur scop: să împiedice unirea Republicii Moldova cu România”¹⁶. Rolul și presiunile Rusiei în procesul de negocieri s-au simțit de mai multe ori. „Memorandumul Kozak” a fost unul dintre aceste scenarii ale Rusiei, care a fost respins de președintele V. Voronin în noiembrie 2003¹⁷. Dar în contextul crizei din Georgia și al recunoașterii independenței Osetiei și Abhaziei din 2008¹⁸, S. Lavrov, ministrul rus al afacerilor externe, declara că în situația din R. Moldova se va reveni la „Memorandumul Kozak”¹⁹.

Ideile naționale românești și posibila reunire a Republicii Moldova cu România au fost și mai sunt speculate de autoritățile de la Tiraspol drept pericol, în special pentru populația rusofilă din Transnistria²⁰. E. Șevciuk, fostul lider de la Tiraspol, relatează într-un interviu că urmărește atent „procesele unioniste” din Republica Moldova²¹. deseori chiar și liderii de la Chișinău au făcut declarații absurde pe marginea cauzelor conflictului de pe Nistru. În februarie 2003, Președintele V. Voronin declara în fața experților europeni că „la elaborarea manualelor de istorie trebuie să se țină cont de caracterul policultural al statului nostru. Ignorarea acestui criteriu a fost unul din factorii care au generat în primii ani de independență conflicte sociale, **inclusiv conflictul**

¹⁵ M.V. Majorov, „Roli Rossiiskoi diplomatii v uregulirovanii konfliktov na postsovetском prostranstve k nacialu XXI veka. In: Novaja i novejšiaia istoria”, nr. 3, 2004, 60-79. <http://jurisprudencedo.com/Ilascu-si-altii-contra-Moldovei-si-Rusiei-Rezumatul-declaratiilor-martorilor-facute-in-fata-delegatilor-Curtii/Toate-paginile.html> (accesat: 22.02.2019).

¹⁶ Iurie Gogu, *Istoria Românilor dintre Prut și Nistru. Cronologie comentată (1988-2010)*, Chișinău, 2010, msc.

¹⁷ William Crowther, „Moldova, Transnistria and the PCR’s Turn to the West”, *East European Quarterly*, XLI, No. 3, September 2007, 284; Paul D. Quilan, „A Foot in Both Camps: Moldova and the Transnistrian Conundrum from the Kozak Memorandum”, *East European Quarterly*, XLII, No. 2, 2008, p.130.

¹⁸ Dacă până în 2008, la adresa regiunilor separatiste se foloseau mai multe noțiuni pentru a le defini, prin procesul de recunoaștere a lor lansat de Rusia ele au devenit „de facto state”. Dov Lynch, „De facto ‘State’ around the Black Sea: The Importance of Fear”, *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol. 7, No. 3, 2007, p. 483-496.

¹⁹ *East or West? The Future of Democracy in Moldova*, September 24, 2008, 110th Congress, 2nd Session, Briefing of the Commission on Security and Cooperation in Europe, Washington 2011, p. 12.

²⁰ Н.В. Бабилунга, Б.Г. Бомешко, *Приднестровский конфликт: исторические, демографические, политические аспекты*, Тирасполь, 1998; Н.В. Бабилунга, Б.Г. Бомешко, *Пажинь дин история плаюлуй натал*, Тираспол, 1997; Н.В. Бабилунга, Б.Г. Бомешко, *Страницы родной истории. Учебное пособие по истории для 5 класса средней школы*, Тирасполь, РИО ПИНО, 1997; Н.В. Бабилунга, Б.Г. Бомешко, *История родного края. Учебник для общеобразовательных учебных заведений, 8-9 классы*, Тирасполь РИО ГИПК, 2005; S. Nazaria, A. Roman, M. Sprînceană, L. Barbus, S. Albu-Machedon, A. Dumbravă, *Istorie. Epoca contemporană. Manual pentru clasa a IX-a*, Chișinău, Cartea Moldovei, 2006, p. 169 (Studiu de caz).

²¹ Unimedia: <http://unimedia.md/?mod=news&id=44477> (accesat: 18.02.2012).

transnistrean (*subl. n.*)”. Totodată, în cadrul vizitei sale în SUA din decembrie 2002, V. Voronin recunoaște că „acesta n-a fost un conflict interetnic, ci un conflict politic, conflict al elitei. O parte a acesteia consideră statalitatea moldovenească un fenomen temporar, orientându-se spre integrarea cu România. Altă parte a pretinsei elite încearcă să conserveze principiile economice și politice ale sistemului politic, cu orientarea de ochii lumii spre Rusia”²².

În opinia lui V. Voronin, racordarea studierii istoriei noastre la recomandările Consiliului Europei ar putea contribui la reglementarea diferendului transnistrean și la procesul de integrare europeană. Aceste momente s-au dovedit a fi doar niște speculații politice, care însă au avut ecou pe plan atât național, cât și internațional. Astfel, René van der Linden, președintele Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, în discursul său în Parlamentul Republicii Moldova din 27 iulie 2006, a atras atenția că „situația din Transnistria nu poate servi drept scuză pentru a nu vă îndeplini obligațiunile și angajamentele față de Consiliul Europei”. Apreciind relațiile Rusiei cu restul Europei din ultimii ani ca fiind marcate de o neînțelegere și suspiciune crescândă, R. van der Linden a menționat că trebuie să învățăm din lecțiile istoriei și, în același timp, să lăsăm trecutul în urmă²³. Oficialul european a observat corect că autoritățile moldovene utilizează starea încordată a relațiilor cu Transnistria ca o scuză pentru neîndeplinirea unui șir de angajamente ale Republicii Moldova față de structurile europene²⁴.

Educația istorică²⁵

²² 18 februarie 2003. <http://www.prezident.md/search.php?id=902&lang=rom> (accesat: 22.06.2008).

²³ Discurs în Parlamentul Republicii Moldova al dlui René van der Linden, Președintele Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, Chișinău, 27 iulie 2006, 09.45, <http://www.parlament.md/news/27.07.2006/ru.html> (accesat: 17.06.2008).

²⁴ A se vedea și alte detalii despre conflictul de pe Nistru în studiul: S. Musteață, „1992 – annus horribilis – 20 de ani de la conflictul militar de pe Nistru”, *Revista Limba Română*, Nr. 3-4, Anul XXII, 2012, p. 133-142.

²⁵ Mai multe detalii privind educația istorică în Republica Moldova, inclusiv în raioanele din stânga Nistrului, pot fi consultate în lucrările subsemnatului: S. Musteață, *Educația istorică între discursul politic și identitar în Republica Moldova*, Seria IDN, M3, Chișinău, Editura Pontos, 2010; Сергію Мусяце, „Історична освіта та формування ідентичності в конфліктному регіоні. ситуація в Придністров’ї, Республіка Молдова”, За ред. П. Кендзьора, *Громадянське суспільство в час воєнних конфліктів*. Збірник наукових статей. Всеукраїнська асоціація викладачів історії та суспільних дисциплін “Нова Доба”, Львів: Панорама, 2020, стр. 107-122; S. Musteață, „History Education and the Construction Identity in a Conflict Region: the Case of Transnistria, the Republic of Moldova”, I. Rath, R. Maier, P. Kendzor (eds), *Zivilgesellschaft in Zeiten militärischer Bedrohung: Zivilgesellschaftliches Engagement und Reaktionen im Bildungssektor auf gewaltsame Konflikte im östlichen Europa sowie im überregionalen historischen Vergleich*. Eckert Dossier 6, Braunschweig, 2019, p. 84-104.

Raioanele din stânga Nistrului, după semnarea acordului din 1992, s-au dezvoltat practic separat de politica oficială a Republicii Moldova, reușind să-și construiască propriile organe de administrare și apărare, propriul sistem financiar, bancar, fiscal și propria valută. Autoritățile de la Chișinău nu au avut nicio influență asupra regimului separatist de la Tiraspol. Deși au fost mai multe runde de negocieri, relațiile între Tiraspol și Chișinău rămân a fi destul de rigide. Sistemul educațional din raioanele de pe malul stâng al Nistrului nu au fost o excepție de la aceste procese. Astfel, învățământul din raioanele de est ale Republicii Moldova este subordonat autorităților de la Tiraspol. Ministerul învățământului de acolo stabilește politica educațională pentru școlile din regiunea separatistă, excepție făcând

doar câteva localități. Procesul de instruire se realizează în limbile rusă și „moldovenească”, cea de-a doua bazându-se pe normele ortografice stabilite în perioada sovietică și cu grafie chirilică. Problemele lingvistice au creat divergențe și tensiuni în raioanele de est²⁶. Alte 7 instituții educaționale din raioanele de est se află sub autoritatea Guvernului Republicii Moldova și instruirea se realizează în limba română (Bender, Tiraspol, Râbnița, Dubăsari, Roghi, Grigoriopol și Corjevo. Școlile sunt susținute direct de Ministerul Educației și Cercetării de la Chișinău²⁷, însă activitatea lor are loc în condiții dificile, din cauza presiunii permanente din partea autorităților separatiste de la Tiraspol²⁸. Desele conflicte între administrația școlilor și autoritățile separatiste sunt soluționate prin implicarea directă a organizațiilor internaționale: OSCE, Înalțul Comisariat ONU pentru Refugiați, UNICEF etc.

În 1990, autoritățile separatiste de la Tiraspol au luat o decizie cu privire la „măsurile extraordinare pentru păstrarea identității poporului moldovenesc, a limbii și culturii lui”, unde, reieșind din faptul că Republica Moldova ar promova o „politică antinațională” care are ca scop distrugerea identității naționale a moldovenilor, se hotărăște: „În toate instituțiile de învățământ,

²⁶ Luminița Drumea, „Die Nationalen und Sprachlichen Probleme des Bildungswesens der Republik Moldau”, Peter Bachmaier (Hrsg.), *Nationalstadt oder Multikulturelle Gesellschaft? Die Minderheitenpolitik in Mittel-, Ost- und Südosteuropa im Bereich des Bildungswesens 1945-2002*, Frankfurt am Main, Peter Lang, 2003, p. 276-281.

²⁷ Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 750, 10 octombrie 1994, privitor la finanțarea directă din bugetul republican a școlilor moldovenești, cu predare în grafia latină, amplasate pe malul stâng al Nistrului și în orașul Bender.

²⁸ *Reviews of National Policies for Education. South Eastern Europe. FYROM, Moldova, Montenegro, Romania, Serbia.* Vol. 2. Organisation for Economic Co-operation and Development-OECD, 2003, 105.

de introdus obligatoriu studierea istoriei ținutului natal (a Moldovei) și istoriei URSS²⁹. Astfel, de la începutul anilor '90 ai sec. XX autoritățile transnistrene au inițiat un curs de istorie a ținutului natal începând cu clasa a V-a. Astăzi, cursul de istorie a ținutului natal (История родного края) este predat în trei limbi: moldovenească, rusă și ucraineană în clasele VI-IX.

În 1991, a fost elaborată „Programa cursului de lecții la istoria Moldovei”, în baza căreia s-au realizat primele publicații locale sub forma unui curs de lecții editate în perioada 1992-1997 de către N.V. Babilunga și B.G. Bomeșko³⁰, a seriilor anuale *Din istoria orașului natal*³¹ și a unui almanah istoric³². În 1996, la Tiraspol este publicat primul atlas de istorie a Transnistriei. Un prim manual, experimental, a fost editat la Tiraspol în 1997 și era destinat elevilor din clasa a V-a și tuturor celor care studiază istoria ținutului natal (История родного края)³³. Cât privește perestroika și mișcarea de eliberare națională, autorii manualului au adoptat un stil de ură față de ideile naționale, descriind schimbările din 1990 drept un curs rapid de unificare cu România³⁴. Adepții ideilor naționale sunt deseori numiți de către istoricii de la Tiraspol „fasciști, naționaliști și agresori”³⁵. Aceste motive ar fi impus poporul „Transnistriei” să creeze „PMR”, fiind aduse argumente ale existenței statalității acestei regiuni între 1924 și 1940 și redobândirea ei în 1990³⁶.

²⁹ Punctul 2 al acestei hotărâri interzicea studierea cursului de istorie a românilor. Igor Ojog, Igor Șarov, Ștefan cel Mare în manualele din Transnistria, msc.

³⁰ N.V. Бабилунга, Б.Г. Бомешко, *Курс лекций по истории Молдавии*, лекции I-V, Тирасполь, 1992-1997. Н.В. Бабилунга, Б.Г. Бомешко, *Краткий курс истории Молдавии: Молдавия в годы военной интервенции и гражданской войны. Борьба за воссоединение Бессарабии с СССР*, Тирасполь, 1992; Н.В. Бабилунга, Б.Г. Бомешко, *Курс лекций по истории Молдавии: Молдавская АССР*, Тирасполь, 1993; Н.В. Бабилунга, Б.Г. Бомешко, *Курс лекций по истории Молдавии: 1940 год: восстановление советской власти в Бессарабии и образование Молдавской ССР*, Тирасполь, 1994; Н.В. Бабилунга, Б.Г. Бомешко, *Курс лекций по истории Молдавии: Молдавия в период Великой Отечественной войны и восстановления народного хозяйства*, Тирасполь, 1994; Н.В. Бабилунга, Б.Г. Бомешко, *Приднестровский конфликт: исторические, демографические, политические аспекты*, Тирасполь, 1998.

³¹ *Из истории родного города*, Тирасполь, 1997, вып. 1; *Из истории родного города*, Тирасполь, 1998, вып. 2.

³² *Ежегодный исторический альманах Приднестровья*, 1997, nr. 1; 1998, nr. 2; 1999, nr. 3; 2000, nr. 4; 2001, nr. 5; 2002, nr. 6; 2003, nr. 7, 2004, nr. 8 etc.

³³ Н.В. Бабилунга, Б.Г. Бомешко, *Пажинь дин история плаюлуй натал*, Тираспол, 1997; Н.В. Бабилунга, Б.Г. Бомешко, *Страницы родной истории*. Учебное пособие по истории для 5-го класса средней школы. Рекомендовано Министерством народного образования и науки в качестве экспериментального учебника, Тирасполь, РИО ПИНО, 1997, с. 2.

³⁴ *Ibidem*, p. 109.

³⁵ Cf. В.Н. Яковлев, *Тернистый путь к справедливости*, Тирасполь, 1993; Г.П. Валобой. *Кровавое лето в Бендерах: Хроника приднестровской трагедии*, Бендеры, 1993; Н.П. Руденко, *Дубоссары – город защитников ПМР*, Дубоссары, 1995.

³⁶ Н.В. Бабилунга, Б.Г. Бомешко, *Страницы родной истории*. Учебное пособие по истории для 5-го класса средней школы, Тирасполь, РИО ПИНО, 1997, p. 110.

În anii următori au fost publicate și alte lucrări și manuale destinate spațiului educațional nistrean, care au influențat modul de abordare și calitatea discursului istoric din regiune³⁷. Ministerului învățământului din „rnm” a aprobat în anul 2000 programul-tip la istorie în instituțiile de învățământ care a devenit actul normativ în baza căruia se face instruirea istorică în regiunea nistreană³⁸. Programul școlar la istorie a fost completat la 10.06.2001 cu noile instrucțiuni-metodice la diverse obiecte școlare, inclusiv la istorie³⁹:

Tabel 1. Structura și tematica educației istorice în instituțiile generale de învățământ

CLASA	DENUMIREA CURSULUI	NUMĂRUL DE ORE	
		Pe săptămână	În total
5	Istoria antică	2	68
6	Istoria medievală	2	42
	Istoria Patriei (de la origini până la sfârșitul sec. XV) (Istoria Rusiei. Istoria Moldovei)	2	26 18 8
	Total:		68
7	Istorie Patriei (sec. XVI-XVIII) (Istoria Rusiei. Istoria Moldovei)	3	62 44 18
	Istoria modernă, partea I (sec. XVI-XVIII)	3	40
	Total:		102
8	Istoria modernă, partea II (sec. XIX) Istoria Patriei (sec. XIX) (Istoria Rusiei. Istoria Moldovei)	2	22 46 30 16
	Total:	2	68
	9	Istoria Patriei (sec. XX) (Istoria Rusiei. Istoria Moldovei)	3
Istoria contemporană (sec. XX)		3	32
Total:			102

³⁷ Putem menționa aici istoria pnr în 2 volume (volumul 2 este compus din două părți) elaborată de un colectiv de istorici de la Tiraspol, întruniți sub egida laboratorului științific de cercetare a istoriei Transnistriei – В.Я. Гросул, Н.В. Бабилунга, Б.Г. Бомешко, М.Н. Губогло, Г.А. Санин, А.З. Волкова (редакционная коллегия), *История приднестровской молдавской республики*, Научно-исследовательская лаборатория истории Приднестровья, Тирасполь, РИО ПГУ, т. 1, 2000, т. 2, часть 1 и 2, 2001.

³⁸ Д.Г. Бордей, Н.В. Бабилунга, Б.Г. Бомешко, *История. Типовая программа для общеобразовательных учреждений (5-11 классы)*, Тирасполь, 2000. In: Педагогический вестник приднестровья 2/2000, с. 3-110.

³⁹ Приказ Министерство просвещения пмр N453 от 19.06.01 г. «О введении в действие инструктивно-методических писем на 2001/02 учебный год». In: Педагогический вестник приднестровья 3/2001, с. 3, *История*, стр. 42-46.

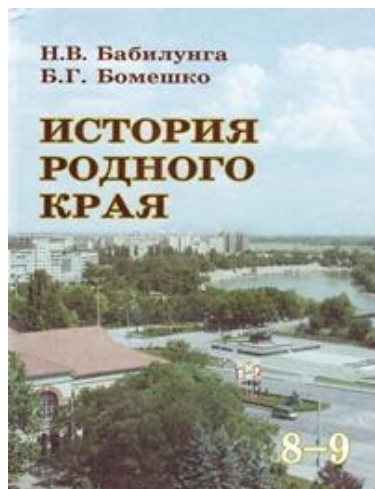
10	Istoria Rusiei (din cele mai vechi timpuri până la finele sec. XVIII)	3	68
	Istoria RMN	1	34
	Total:		102
11	Istoria Rusiei (sec. XIX-XX)	3	68
	Istoria RMN	1	34
	Total:		102

Evenimentele din 1992 în manualele școlare

Realitățile de la începutul anilor '90 ai sec. XX și războiul de pe Nistru sunt studiate de elevii din școlile de pe malul stânga al Nistrului într-o formă extinsă la finele clasei a IX-a. Astfel, capitolul IX din manualul de *Istoria ținutului natal* destinat claselor VIII-IX se referă la istoria recentă a „republicii moldovenești nistrene” din câteva perspective:

- Formarea rmn;
- Agresiunea militară a Moldovei contra poporului Transnistriei;
- Formarea și dezvoltarea statalității pe Nistru și
- Economia și cultura⁴⁰.

Deși merită o analiză detaliată fiecare component al acestui capitol, în rândurile următoare mă voi opri doar la subcapitolul 3 „Agresiune militară a Moldovei împotriva poporului Transnistriei” care abordează războiul de pe Nistru din 1992. De fapt, subcapitolul din manualul școlar este o versiune redusă a capitolului XVI - *Военная агрессия Молдовы против приднестровской молдавской республики* din partea a doua a volumului din istoria republicii moldovenești nistrene publicat la Tiraspol în 2001⁴¹.

Partea întâi a acestui capitol, 1. Formarea rmn, este de fapt „o justificare” a separatismului prin învinuirea mișcării de emancipare și curentului unionist, care era „...orientat spre lichidarea statalității moldave și anexarea teritoriilor Moldovei și altor state la România întru fondarea «Marii Români» mitice”⁴². Mișcările social-politice de la Chișinău sunt considerate „național-radicală și unioniste”, iar cele de pe malul stânga al Nistrului „patriotice”, precum au fost

⁴⁰ N.V. Babilunga, B.G. Bomeško, *Istoria ținutului natal: manual pentru instituțiile de cultură generală, cl. a 8-9-a*, traducere de L.N. Iliina, Tiraspol, SEP ISPK, 2005, Capitol IX. Republica moldovenească nistreană, p. 282-335; N.V. Babilunga, B.G. Bomeško, *История родного края, Учебник для общеобразовательных учебных заведений, 8-9-е классы*, Тирасполь, РИО ГИПК, 2005.

⁴¹ Глава XVI. Военная агрессия Молдовы против приднестровской молдавской республики. В.Я. Гросул, Н.В. Бабилунга, Б.Г. Бомешко, М.Н. Губогло, Г.А. Санин, А.З. Волкова (редакционная коллегия), *История приднестровской молдавской республики*, Научно-исследовательская лаборатория истории Приднестровья, Тирасполь, РИО ПГУ, т. 2, часть 2, 2001, p. 111-220.

⁴² Babilunga, Bomeško, *Istoria ținutului natal: manual pentru instituțiile de cultură generală, cl. a 8-9-a...*, 283.

Mișcarea pentru egalitatea în drepturi „Unitate-Edinstvo” și Consiliul unificat al colectivelor de muncă. Politica instituțiilor republicane este catalogată ca fiind „de românizare și discriminare”. Autorii manualului afirmă că reprezentanții Frontului Popular din Moldova din Sovietul Suprem (parlament) „puneau accentul pe violență”, iar „deputații, care se pronunțau pentru apărarea egalității naționale în drepturi, erau supuși insultelor permanente și chiar bătăilor...” sau „La 22 mai (1990) criminalii FPM au izgonit mitingul femeilor-mame, care se pronunțau contra fărădelegilor ce domneau în capitală (Chișinău) și au snopit în bătăi grupul de deputați din partea Nistrului”⁴³. Situația de la Chișinău era destul de încordată, iar relațiile între reprezentanții clasei politice nu erau cele mai bune, însă încercarea autorilor manualului de a poziționa reprezentanții de pe malul stâng al Nistrului doar în calitate de victime este cel puțin incorectă. Cu atât mai mult cu cât o parte dintre provocări au venit anume din partea stângă a Nistrului: „în stânga Nistrului a luat amploare mișcarea populară pentru renașterea statalității (Sic!) drept unica posibilitate de apărare contra violenței regimului chișinăuian”, deoarece „pericolul alipirii forțate la România era absolut inacceptabil pentru majoritatea nistrenilor”⁴⁴. Autorii manualului consideră mișcarea separatistă ca fiind una pentru „renașterea statalității”, ceea ce este total eronat. Nu este clar despre care statalitate și renaștere poate fi vorba, odată ce raioanele din stânga Nistrului nu au fost vreodată stat independent. Dacă se referă la RASS Moldovenească, atunci aceasta a fost o creație sovietică, ca parte componentă a RSS Ucrainene și drept avanpost pentru ocuparea Basarabiei de către URSS.

„Româniștii siguri în forțele proprii au început pregătirea pentru unirea Moldovei cu România. Sub presiunea lor la 23 iunie 1990 Parlamentul a aprobat Deducția, ce proclama caracterul nelegitim al actului din 2 august 1940 cu privire la crearea RSS Moldovenești, care, chipurile, a fost o consecință a „ocupației sovietice” a teritoriilor românești ale Basarabiei și Bucovinei de Nord. Prin această Deducție republica se autolichida în felul în care a existat timp de 50 de ani. Iar deoarece alte acte, care ar fi constat-o în hotarele din 1940 din 1940, în afară de legea respectivă din 2 august, pur și simplu nu existau, **Nistrenia a obținut dreptul absolut legitim la autodeterminare, deoarece ea nu mai făcea parte din componența RSSM.**”⁴⁵

⁴³ *Ibidem*, p. 284.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 289.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 289.

Partea a doua a capitolului IX este dedicată în totalitate războiului de pe Nistru – „2. Agresiunea militară a Moldovei contra poporului nistreniei”⁴⁶ și din start plasează responsabilitatea acestui război pe seama autorităților de la Chișinău, iar conflictul, în sine, este catalogat ca „teroare a Republicii Moldova contra rmn”. Și în acest compartiment al manualului autorii lui consideră separatismul ca „renaștere a statalității nistrene” care „nu amenința integritatea teritorială a Moldovei, deoarece nu presupunea ieșirea automată a teritoriului din stânga Nistrului din componența republicii cu divizarea obligatorie a întregului teritoriu. Formarea noului stat nu putea încălca *suveranitatea* Moldovei, deoarece noua formațiune statală în primele luni de existență a sa nu dispunea nici de un fel de formațiuni militare și armament, atunci când RM dispunea de tehnica și arsenalul militar al unităților Armatei Sovietice, dislocate pe teritoriul ei. Partea nistreană a lansat propunerea despre reorganizarea democratică a statalității Moldovei în formă de federație cu extinderea drepturilor autoadministrării locale.”⁴⁷

O altă afirmație care este, la fel, tendențioasă este cea prin care se încearcă demonstrarea „agresiunii Chișinăului” în ce privește combaterea mișcării separatiste a găgăuzilor din toamna anului 1990. Afirmația autorilor „...detașamentele de voluntari, formate din timp în fond din elevi ai școlilor profesionale și din studenți, la fel și din polițiști înarmați până în dinți...” nu corespunde realității, deoarece voluntarii nu erau înarmați, iar polițiștii aveau doar armele din dotare. Dar pe de altă parte, autorii recunosc că separatiștii găgăuzi au fost susținuți direct de „muncitori din Nistrenia, care numărau 4,5 mii de oameni și trupele MAI al URSS”, staționate în zona Comratului până la 1 noiembrie 1990⁴⁸. Cât privește

evenimentele de la începutul lunii noiembrie 1990 de la Dubăsari, autorii consideră că „Apărătorii orașului au barat podul, care unește malul drept cu malul stâng, cu intenția fermă de a nu admite pătrunderea frontiştilor pe pământul său. Și atunci a fost dat ordinul de a trage la țintă”. Prin

această afirmație, autorii arată că detașamentele paramilitare nistrene, de fapt, au tras în forțele de ordine oficiale, iar răspunsul acestora din urmă este catalogat ca „începutul terorii sângeroase a Moldovei în

⁴⁶ *Ibidem*, p. 295-310.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 295.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 296.

Nistrenia.”⁴⁹ Autorii indică doar asupra victimelor din partea nistrenilor, fără a menționa că, de fapt, au fost victime de ambele părți. Totodată, se arată că arestarea liderilor separatiști de către autoritățile de la Chișinău a provocat mișcarea grevistă a femeilor în frunte cu Galina Andreeva, care a organizat blocada feroviară. La rubrica „Aceasta e important să cunoașteți” se atrage atenția elevilor că „La 31 august 1991 a început „războiul șinelor”: au barat circulația trenurilor feroviare în Moldova și din Moldova”. Autorii susțin că, anume datorită „presiunii obștinii largi”, autoritățile de la Chișinău au eliberat liderii separatiști care s-au întors la Tiraspol pe 1 octombrie 1990.

Abordarea continuă, în același stil, încercând să dea de înțeles că autoritățile de la Chișinău au atacat de mai multe ori orașul Dubăsari (a doua campanie, al treilea atac), deoarece „la Chișinău se acorda o însemnătate deosebită cuceririi acestui oraș, supunerea căruia ar fi permis ca republica să fie divizată în două părți.”, iar aceste atacuri „au fost doar un preludiu al războiului de proporții...”⁵⁰ În această ordine de idei, partea de bază a acestei teme este denumită „Agresiunea armată a RM contra rmn” care chipurile a pornit astfel: „în noaptea de pe 1 spre 2

martie 1992 la Dubăsari polițiștii au împușcat din arme automobilul MAI. A fost omorât șeful miliției I. Sipcenko, doi oameni răniți. Polițiștii s-au ascuns în clădirea poliției. Fiind încercuți de cazaci, ei doar spre dimineață au depus armele. În timpul urcării arestaților în autobus din geamurile edificiului vecin pe neașteptate s-au auzit împușcături. Doi – un cazac și un gardist – au fost răniți, încă un cazac omorât. Această provocare a pus începutul mișcării de proporții a solidarității cazacilor din Rusia și Ucraina cu cazacii din Nistrenie, care a jucat

un rol însemnat în războiul ce lua amploare”⁵¹.

Mai departe, și mai mult, se arată că doar „oponoviștii și militarii Moldovei continuă să tragă din arme în pozițiile gardiștilor din raioanele Dubăsari și Grigoriopol, săvârșeau incursiuni teroriste, omorau și răneau oameni, supunându-i unor chinuri îngrozitoare”, „provocatorii trăgeau atât în gardiști, cât și în pozițiile moldave, organizau acțiuni de înspăimântare, orientate împotriva populației pașnice, omorau, jefuiau, prădau populația civilă din zona operațiilor militare”, iar gardiștii transnistreni și cazacii doar „se apărau”. Pe aceeași pagină, de două-trei ori, se evidențiază victimele din partea transnistrenilor, iar combatanții moldoveni sunt calificați „ucigași”, „diversioniști”, „criminali-recidiviști”, „grupuri teroriste”⁵². „

⁴⁹ *Ibidem*, p. 296.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 298.

⁵¹ *Ibidem*, p. 298.

⁵² *Ibidem*, p. 299-301.

Decretul președintelui M. Snegur din 28 martie 1991 privind declarația stării excepționale, refacerea ordinii constituționale, cerințele față de liderii separatiști de a desființa subdiviziunile militare și autodizolvarea republicii sunt considerate de autorii manualului „o declarație formală

a războiului”⁵³. Situația de la Bender este prezentată, precum în cazul situațiilor de la Dubăsari și Cocieri, forțele armate ale Chișinăului „pe neașteptate au năvălit în Bender”, iar luptele din 19 iunie sunt calificate ca „tragedia de la Bender” când „polițiști îmbrăcați în civil, militarii Ministerului securității naționale și ai Armatei Naționale a Moldovei, membrii grupurilor diversionist-teroriste,

lunetiștii”, au deschis concomitent focul asupra posturilor de miliție și cazărmilor gardiștilor⁵⁴.

Forțele militare moldovenești sunt prezentate ca „distrugători ai obiectivelor cu destinație pașnică – întreprinderi industriale, instituții de învățământ, spitale, cinematografe, case de locuit”, iar „detașamente special pregătite de bandiți jefuiau și expediau la Chișinău utilajul întreprinderilor, mărfurile industriale și alimentare din magazine, pătrundeau în casele locuitorilor pașnici”⁵⁵. Pe de altă parte, se eroizează „ostașii nistreni, care cu prețul vieții lor au

asigurat legătura orașului Bender cu malul stâng”. În acest context, autorii arată că din rândul voluntarilor transnistreni a fost formată armata neregulată compusă din „grupuri de luptă, echipaje de tancuri”, ceea ce demonstrează clar susținerea separatiștilor de către Armata a 14-a, ce i-a dotat cu arme de foc și tehnică de luptă. Prin insistența de inocula eroismul transnistrenilor se vedește de fiecare dată implicarea Rusiei în acest război, deoarece o armată dezorganizată a unui nonstat formată din voluntari nu avea cum să dețină astfel de echipamente de luptă „tancurile au reușit să pătrundă în Bender, zdrobind tehnica blindată a

inamicului, iar infanteria a consolidat succesul”⁵⁶. Autorii evidențiază și faptul că pe lângă tehnica militară distrusă, separatiștii „au nimicit grupuri de combatanți moldavi”, încercând din nou să arate supremația transnistrenilor – „pierderile printre nistreni, care respingeau cu înverșunare focul inamicului, se reduceau, iar pierderile părții moldave, care în timpul luptelor a fost lipsită

⁵³ *Ibidem*, p. 300.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 301.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 304.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 305.

de tehnică, cât și de forțele vii, creșteau”⁵⁷. Afirmția privind situația din 6 iulie 1992 de la Dubăsari urmează în același stil – „Drept răspuns artileria nistreană a supus pozițiile inamicului unui foc puternic. În rezultat au fost omorâți 300 de voluntari și mai mult de 500 răniți, nimic un număr mare de automobile, tehnică militară, o coloană mecanizată cu muniții”⁵⁸.

Ilie Ilașcu este prezentat ca lider al grupului „Bujor” care au împușcat toți pasagerii autoturismului în care se afla și N. Ostapenco, președintele sovietului raional Slobozia, „l-au răpit, omorât și ars în automobil pe A. Gusar, unul dintre organizatorii armatei neregulate de voluntari din raionul Slobozia”. De fapt, majoritatea afirmațiilor autorilor nu fac referință la vreo sursă istorică, mizând victorios pe un de la sine înțeles că tot ce scriu în manual este „un adevăr general acceptat”. Inițiativa de încetare a focului este trecută pe seama sovietului suprem

al rmn care „s-a adresat către parlamentarii Moldovei cu propunerea de a examina problema cu privire la încetarea operațiunilor de luptă”. Autorii manualului numără printre cauzele principale care au condus la oprirea focului pierderile mari ale efectivului formațiunilor militare și condamnarea fermă a acțiunilor rmn de către multe țări din lume, care au condus la semnarea de către M. Snegur și B. Elțin pe 3 iulie 1992 la Moscova a „Acordului cu privire la întreprinderea măsurilor pentru încetarea operațiunilor de luptă în regiunea nistreană”, urmat de Acordul interstatal din 21 iulie 1992. Cât privește „stabilirea păcii pe Nistru”, autorii evidențiază rolul Comisiei Unificate de Control, al forțelor de pacificare și misiunea OSCE.

Autorii au dreptate când afirmă că, acest război a fost „un măcel sângeros”, iar „totalurile s-au dovedit a fi tragice”, însă evită să arate că provocările au venit din partea liderilor separatiști, respectiv o parte din vină aparține celor care au provocat și susținut operațiile militare. Și în cazul prezentării statisticii victimelor, autorii afirmă din nou că numărul acestora a fost cu mult mai mare pe partea dreaptă a Nistrului decât pe partea stângă:

„În Nistrenia oficial au fost înregistrați mai mult de 500 de oameni omorâți, 899 de răniți, 185 dintre care au devenit invalizi. Datele oficiale ale pierderilor umane din partea Moldovei au rămas nepublicate. Însă, potrivit legilor necruțătoare ale războiului, partea atacantă întotdeauna pierde de 3-5 ori mai mulți ostași, decât cea care se apără. Datele serviciului de informații mărturisesc despre faptul că pierderile Moldovei au constituit circa 3500 de oameni omorâți, aproximativ 9 mii răniți, circa 200 de oameni au dispărut fără urmă.”⁵⁹

⁵⁷ *Ibidem*, p. 305.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 306.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 306.

Sarcinile didactice (întrebări și exerciții) sunt elaborate, la fel, într-un stil tendențios, cum ar fi spre exemplu: „Prin ce s-a manifestat teroarea Moldovei contra poporului Nistreniei”; „Compuneți cronică evenimentelor militare din 1992 *Agresiunea militară a Moldovei contra RMN*” sau „Scrieți o povestire cu una din următoarele teme: *Ecoul tragediei de la Bender, Fiii tăi, Nistrenie, Femeile Nistreniei*”⁶⁰.

Concluzii

În final, constatăm că autorii manualului discută despre „lupta” locuitorilor regiunii transnistrene împotriva „legilor discriminatorii”, despre „politica de românizare și discriminare națională” promovată de Chișinău și redobândirea statalității⁶¹. Conflictul armat din 1992 este tratat unilateral ca „agresiune militară a Moldovei împotriva poporului Transnistriei”⁶², iar unele

imagini relevă o ură fățișă față de populația care se identifică drept români: „Смерть румынским людоедам!”⁶³. Manualul se încheie cu aspecte legate de crearea și afirmarea instituțiilor puterii și statalității regimului separatist de la Tiraspol, iar anexele sunt selectate special pentru a trezi ostilitate față de politica Chișinăului⁶⁴. Deci putem observa că toată vina pentru crearea premiselor și pentru războiul dintre cele două maluri ale Nistrului este atribuită autorităților de la Chișinău.

Generația tânără din teritoriile aflate sub controlul autorităților separatiste este educată, prin intermediul manualelor de istorie în spiritul urii și neîncrederii față de autoritățile de la Chișinău și față de populația care se identifică drept română. Starea actuală din învățământul istoric din regiunea separatistă nistrenă nu corespunde rigorilor unei societăți democratice. Această atitudine se simte pronunțat, în special la trecerea prin punctele de control, din partea angajaților organelor de miliție, vamă și armată ale autoproclamatei republici moldovenești nistrene.

Stagnarea și impasul negocierilor între autoritățile de la Chișinău și Tiraspol au avut impact direct asupra stării de spirit a populației de pe ambele maluri ale Nistrului. Educația istorică, precum și celelalte domenii social-economice, politice, financiare etc. au o dezvoltare paralele, constituind, de fapt, două sisteme diferite. Problema cea mai gravă, este lipsa comunicării și a schimbului de experiență în domeniul politicilor educaționale între cele două

⁶⁰ *Ibidem*, p. 310.

⁶¹ *Ibidem*, p. 285-290.

⁶² *Ibidem*, p. 295-296.

⁶³ *Ibidem*, p. 304.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 331-335.

sisteme. Dar educația ar trebui să fie unul dintre cele mai importante instrumente în rezolvarea conflictelor.

SARCINI PENTRU ELEVI

- ✚ **Discuții:** Organizați o întrunire cu reprezentanți ai *Uniunii Naționale a Veteranilor Războiului pentru Independența Republicii Moldova* pentru a afla mai multe despre războiul de pe Nistru din surse primare/ direct de la participanți;
- ✚ **Concurs de Postere:** Elaborati postere A4 pe tema: *Memoria Războiului de pe Nistru*;
- ✚ **Argumente:** Identificați elementele de *propagandă din manualele de istorie din regiunea transnistreană* (în baza fragmentelor din manuale prezentate în acest studiu) și combateți-le argumentat;
- ✚ **Comentariu:** Rolul educației istorice în asigurarea integrității teritoriale a Republicii Moldova.

Bibliografie

1. Babilunga, N.V., Bomeșko, B.G., *Istoria ținutului natal: manual pentru instituțiile de cultură generală, cl. a 8-9-a*, traducere de L.N. Iliina, Tiraspol, SEP ISPK, 2005.
2. Crowther, William, „Moldova, Transnistria and the PCRM’s Turn to the West”, *East European Quaterly*, XLI, No. 3, September 2007.
3. Drumea, Luminița, „Die Nationalen und Sprachlichen Probelem des Bildunswesens der Republik Moldau”, Peter Bachmaier (Hrsg.), *Nationalstadt oder Multikulturelle Gesellschaft? Die Minderheitenpolitik in Mittel-, Ost- und Südosteuropa im Bereich des Bildungswesens 1945-2002*, Frankfurt am Main, Peter Lang, 2003, 276-281.
4. Kaufman, Stuart J., Bowers, Stephen R., „Transnational Dimensions of the Transnistrian Conflict”, *Nationalities Papers*, Vol. 26, No. 1, 1998, 129-146.
5. King, Ch., *The Black Sea. A History*, New York, Oxford University Press, 2004.
6. Kolsto, Pål, Malgin, Andrei, „The Transnistrian Republic: a case of politicized regionalism”, *Nationalities Papers*, Vol. 26. No. 1, 1998, 103-127.
7. Levință, Chiril, „Conducerea militară în războiul pentru independența Republicii Moldova”, *Cugetul*, nr. 3-4, 1993, 54-60.
8. Musteață, Sergiu, „1992 – annus horribilis – 20 de ani de la conflictul militar de pe Nistru”, *Revista Limba Română*, Nr. 3-4, Anul XXII, 2012, 133-142.
9. Musteață, Sergiu, „History Education and the Construction Identity in a Conflict Region: the Case of Transnistria, the Republic of Moldova”, I. Rath, R. Maier, P. Kendzor (eds), *Zivilgesellschaft in Zeiten militärischer Bedrohung: Zivilgesellschaftliches Engagement und Reaktionen im Bildungssektor auf gewaltsame Konflikte im östlichen Europa sowie im überregionalen historischen Vergleich*. Eckert Dossier 6, Braunschweig, 2019, 84-104.
10. Musteață, Sergiu, *Educația istorică între discursul politic și identitar în Republica Moldova*, Seria IDN, M3, Chișinău, Editura Pontos, 2010.

11. Quilan, Paul D., „A Foot in Both Camps: Moldova and the Transnistrian Conundrum from the Kozak Memorandum”, *East European Quarterly*, XLII, No. 2, 2008.
12. Sanchez, W. Alejandro, „The «Frozen» Southeast: How the Moldova-Transnistria Question has become a European Geo-security issue”, *Journal of Slavic Military Studies*, 22, 2009, 153-176.
13. Бабилунга, Н.В., Бомешко, Б.Г., *История родного края*, Учебник для общеобразовательных учебных заведений, 8-9-е классы, Тирасполь, РИО ГИПК, 2005.
14. Бабилунга, Н.В., Бомешко, Б.Г., *Краткий курс истории Молдавии: Молдавия в годы военной интервенции и гражданской войны. Борьба за воссоединение Бессарабии с СССР*, Тирасполь, 1992.
15. Бабилунга, Н.В., Бомешко, Б.Г., *Курс лекций по истории Молдавии*, лекции I-V, Тирасполь, 1992-1997.
16. Бабилунга, Н.В., Бомешко, Б.Г., *Курс лекций по истории Молдавии: 1940 год: восстановление советской власти в Бессарабии и образование Молдавской ССР*, Тирасполь, 1994.
17. Бабилунга, Н.В., Бомешко, Б.Г., *Курс лекций по истории Молдавии: Молдавия в период Великой Отечественной войны и восстановления народного хозяйства*, Тирасполь, 1994.
18. Бабилунга, Н.В., Бомешко, Б.Г., *Пажинь дин история плаюлуй натал*, Тираспол, 1997.
19. Бабилунга, Н.В., Бомешко, Б.Г., *Приднестровский конфликт: исторические, демографические, политические аспекты*, Тирасполь, 1998.
20. Бабилунга, Н.В., Бомешко, Б.Г., *Страницы родной истории*. Учебное пособие по истории для 5-го класса средней школы. Рекомендовано Министерством народного образования и науки в качестве экспериментального учебника, Тирасполь, РИО ПИНО, 1997.
21. Бабилунга, Н.В., Бомешко, Б.Г., *Курс лекций по истории Молдавии: Молдавская АССР*, Тирасполь, 1993.
22. Бордей, Д.Г., Бабилунга, Н.В., Бомешко, Б.Г., *История*. Типовая программа для общеобразовательных учреждений (5-11 классы), Тирасполь, 2000, Педагогический вестник приднестровья 2/2000, с. 3-110.
23. Валобой, Г.П., *Кровавое лето в Бендерах: Хроника приднестровской трагедии*, Бендеры, 1993.
24. Гросул, В.Я., Бабилунга, Н.В., Бомешко, Б.Г., Губогло, М.Н., Санин, Г.А., Волкова, А.З. (редакционная коллегия), *История приднестровской молдавской республики*, Научно-исследовательская лаборатория истории Приднестровья, Тирасполь, РИО ПГУ, т. 1, 2000, т. 2, часть 1 и 2, 2001.
25. *Ежегодный исторический альманах Приднестровья*, 1997, nr. 1; 1998, nr. 2; 1999, nr. 3; 2000, nr. 4; 2001, nr. 5; 2002, nr. 6; 2003, nr. 7, 2004, nr. 8 etc.
26. *Из истории родного города*, Тирасполь, 1997, вып. 1.
27. *Из истории родного города*, Тирасполь, 1998, вып. 2.
28. Мустяце, Серژیу, „Исторична освіта та формування ідентичності в конфліктному регіоні. ситуація в Придністров'ї, Республіка Молдова”, За ред. П. Кендзьора, *Громадянське суспільство в час воєнних конфліктів*. Збірник наукових статей. Всеукраїнська асоціація

викладачів історії та суспільних дисциплін “Нова Доба”, Львів: Панорама, 2020, стр. 107-122;

29. Руденко, Н.П., *Дубоссары – город защитников ПМР*, Дубоссары, 1995.

30. Яковлев, В.Н., *Тернистый путь к справедливости*, Тирасполь, 1993.